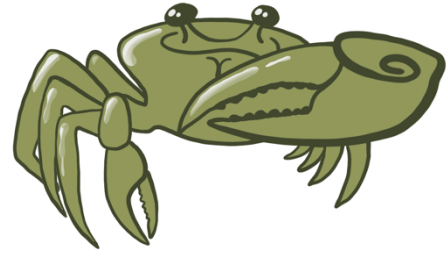

He Mōrehu ki te Ākau

He kēmu taiao mō te noho ki te ākau tokatoka.

Mā tēnei kēmu e mārama ai te tangata ki ngā taimahatanga ka pā ki te ika whai kāinga ki tātahi. Whai wāhi mai ana ko te kōwhiringa me te māngari anō. Ko te whāinga ia kia toitū tō ora ki te mutunga rā anō o te kēmu, tē hinga wawe ai!

NGĀ MAHI WHAKARITERITE

Tāruatia, ka whakawhānuitia anō ai ngā whakaahua pāpaka kia pai ai te tuku ki te papa hei tūranga mō te kaitākaro. Waihangatia he kōpae 'Mōrehu' hei tohu mēnā rānei i ora, i hinga rānei koe. Ka pai noa iho tētahi kōpae waingōhia, pēnei i te kapa, i te wāhi kāri, i te taupoki pātara rānei kua mahia kia whero tētahi taha, kia kākāriki tērā atu. Ka pai anō tētahi kōpae āhua kōunga ake e mea ana, "Māringanui kua ora koe." ki tētahi taha, me "Ka aroha, kua hinga koe." ki tērā atu. Mēnā e tākaro ana tētahi kāhui nui, ka pai mēnā ka āhua nui tonu ngā kōpae (kia 12 pea) e kitea ai te otinga ake mō ētahi kaitākaro i te wā kotahi.

TE TĀKARO I TE KĒMU

Whakamāramahia atu ki ngā ākonga, ko rātou hei pāpaka ki tātahi. He waewae ō te pāpaka, ka taea hoki tana nekeneke haere. Ka taea te whai oranga ki rō wai, ki waho atu anō mō te wā roa, heoi anō rā, arā tonu ngā uauatanga i te whai kia ora tonu. Hei pāpaka, he iti noa ngā mahi ka taea e rātou, heoi, arā he whakaaro i ngā whakaahua pāpaka kua kōpakina ki te kirirunga kirihou, hei tauira: Me oma, Me moe, Me huna ki te toka, Me kimi he āria, Me whawhai.

Tītarihia ngā whakaahua pāpaka ki te papa ki tētahi takiwā e māmā ai te rangona o te reo kōrero.

Tikina ake te kāri tuatahi, ka pānui ai i te horopaki ki te kāhui ākonga, hei tauira, he kāhui karoro ka tau mai.

Ināianeī, me whakatau e ngā tamariki ka aha rātou. Hei tauira, Me oma, Me huna, Me whawhai. Tukuna kia wānanga tahitia e rātou ngā kōwhiringa, ka whakaū ai i te whakatau.

Ināianeī, me pānui atu e koe ngā hua o tā rātou i whakatau ai. Mēnā i pai te kōwhiringa, kua ora tonu rātou. Mēnā i hapa, kua hinga kē. EHARA I TE MEA kua puta rātou i te kēmu i konei, heoi, me mahara ake ki te nui o ngā wā kua hinga rātou. Mō te hunga kāhore e ora mārika i tā rātou i kōwhiri ai (arā, he 50% te tūponotanga ka ora tonu rātou) me whiu e te ākonga te kōpae 'Mōrehu'. Ka tau ana ki te papa, ko te taha e anga whakarunga ana ka whakatau i te hua ki a ia.

Ko te tangata, ko ngā tāngata rānei he iti rawa ngā 'hinganga' ka toa hei mōrehu!

Tāruatia, ka whakawhānuitia anō ai ngā whakaahua pāpaka kia pai ai te whiua atu ki te papa hei tūranga mō te kaitākaro! (Ka pai hoki kia kōpakina ki te kirirunga kirihou.)

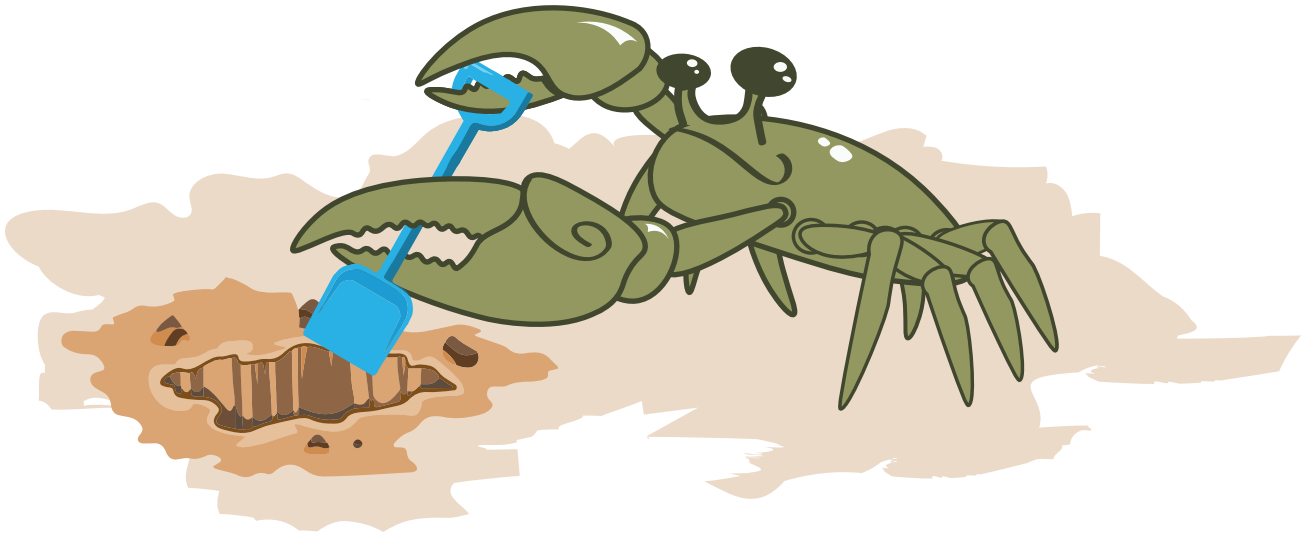
*This resource has been produced by the New Zealand Marine Studies Centre
with support and funding from the Institute of Environmental Science and Research (ESR)
Te Whare Manaaki Tangata, Taiao Hoki.*

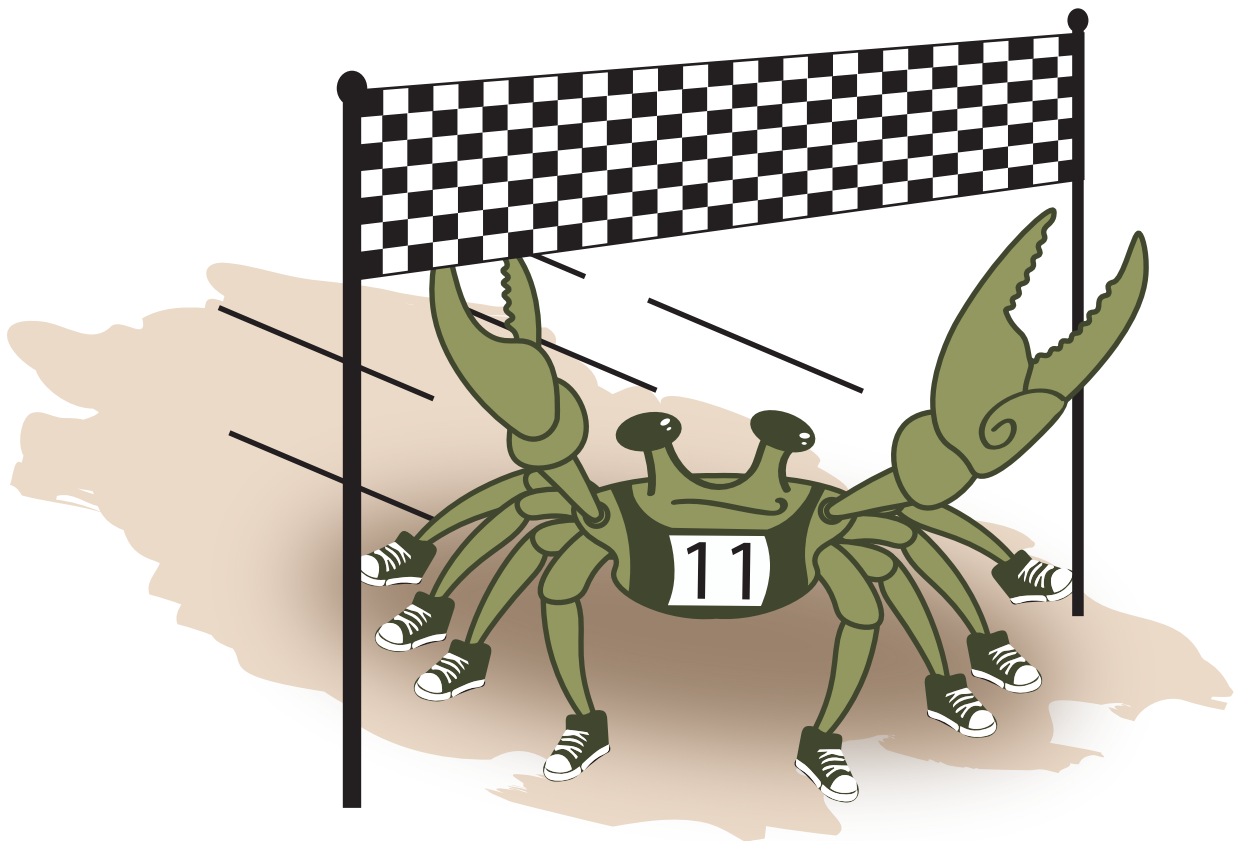
ME KAI
EAT

ME MOE
GO TO SLEEP

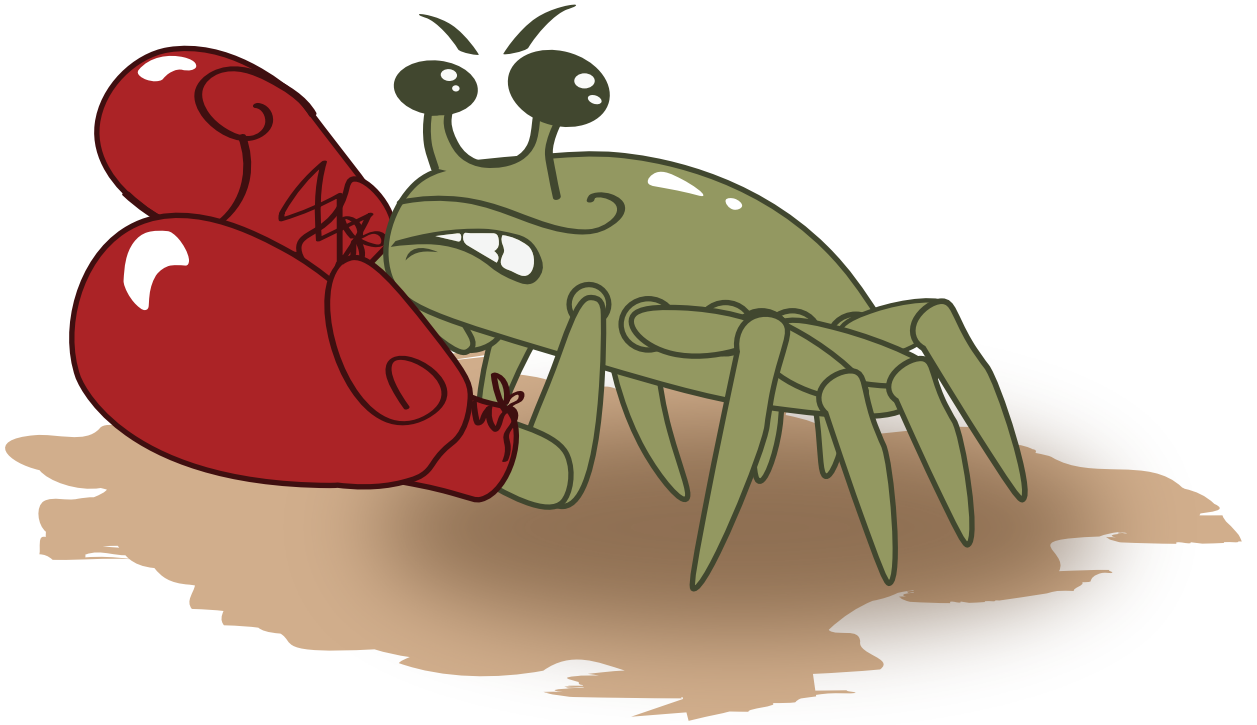
KARIKARI I TE ONE
DIG INTO THE SUBSTRATE

ME OMA RUN

ME KIMI HE ĀRIA
FIND A TIDE POOL

**ME WHAWHAI
FIGHT**

ME HUNA KI TE TOKA
HIDE UNDER A ROCK

ME RUKU KI TE MOANA
JUMP INTO THE OCEAN

NGĀ ŌREAREATANGA

I. TE UA TĀTĀ

Ō kōwhiringa:

Mēnā koe i whakatau ake, **Me ruku ki te moana**, kua ora koe i te ua, heoi, kī pai ana ngā wai pāpaku i te kaipatu i a koe, pēnei i te pākirikiri. Whāia he kōwhiringa anō ināia tonu nei, kei kainga koe!

Mēnā koe i whakatau ake, **Me kimi he āria**, ka raru hoki pea koe, inā hoki, ka waimehatia pea te tote i te āria, me te aha, ka pupuhi koe. Whiua tētahi kōpae Mōrehu kia kite ai mēnā rānei koe ka ora.

Ehara hoki i te mea ka ora mārīka koe ki te kōwhirihia te ara **Karikari i te one**. Whiua tētahi kōpae Mōrehu.

Ko ngā kōwhiringa pai pea o te katoa ko, **Me huna ki te toka**, ko **Me moe** anō. Me mātua whai koe kia tiakina ngā wai o tō tinana.

Ki te kōwhiringia he ara kē atu i ēnei - whiua te kōpae!

www.marine.ac.nz

NGĀ ŌREAREATANGA

2. KA PAE MAI HE KAI

E whai hua ai tō kōwhiri i te ara, 'Me kai', me pā rawa tētahi wāhi o tō tinana ki te kāri!

Ō kōwhiringa:

Mēnā koe i whakatau ake, **Me kai**, ka pai! Ko te whakataetae i waenga i tētahi me tētahi, koia ko tētahi o ngā momo kakari ngoto katoa! Me uaua ka whai hua nui te toa i te whakataetae, heoi, kei mate pea tērā ka wairuatoa! Ehara i te mea me tae tuatahi atu koe, engari kia kua e noho ko koe te whakamutunga!

Mēnā koe i whakatau ake, **Me whawhai**, tērā pea koe ka whai hua ki te kore ētahi pāpaka kē atu e toa. Whiua tētahi kōpae Mōrehu kia kite ai mēnā rānei koe ka ora.

He ara pai ngā kōwhiringa, **Me huna ki te toka**, **Me moe** anō, inā hoki, ka tiakina tō ngao. Kia mahara ake, ehara i te mea ka nui te ngao ka pau i te pāpaka i te korenga o ōna toto mahana, nā reira ehara te kai i te take nui.

Ki te kōwhiringia he ara kē atu i ēnei - whiua te kōpae!

www.marine.ac.nz

3. HE KĀHUI KARORO KA TAU MAI

Ō kōwhiringa:

Mēnā koe i whakatau ake, **Me oma**, kua hinga koe! He kanohi hōmiromiro ō te karoro, ā, ka māmā noa te kite atu i ō korikoringa.

Ka kore koe e ora ki te whakatau ake, **Me whawhai** - ka kore rawa e hinga i a koe te karoro! Kua hinga koe.

Mēnā koe i whakatau ake, **Me kimi he āria**, ka raru pea koe i tō te karoro āhei ki te kaukau. Whiua tētahi kōpae Mōrehu kia kite ai mēnā rānei koe ka ora.

Ko te **Karikari i te one**, ko te whakatau ake rānei, **Me huna ki te toka** ngā ara pai pea o te katoa.

Ki te kōwhiringia he ara kē atu i ēnei - whiua te kōpae!

4. HE KĀHUI TAMARIKI KURA KA TAE MAI KI TĀTAHI

Ō kōwhiringa:

Mēnā koe i whakatau ake, **Me oma**, kua hinga koe! He kanohi hōmiromiro ō te tamariki, ā, ka māmā noa te kite atu i ō korikoringa.

Ka kore koe e ora ki te whakatau ake, **Me whawhai** - ka kore rawa e hinga i a koe te tamaiti! Kua hinga koe.

Mēnā koe i whakatau ake, **Me kimi he āria**, ka raru pea koe i tō te tamariki pai ki te āria. Whiua tētahi kōpae Mōrehu kia kite ai mēnā rānei koe ka ora.

Ko te **Karikari i te one**, ko te whakatau ake rānei, **Me huna ki te toka** ngā ara pai pea o te katoa.

Ki te kōwhiringia he ara kē atu i ēnei - whiua te kōpae! Ko te manako ia ka kore koe e hīkina ake e rātou - kei taka koe. Ko te manako ia ka kore rātou e pīrori toka - kei korotēngia koe. Ko te manako ia ka kore koe e puritia hei mōkai!

5. KA KAPI TE ONE I TE PARU I TĒTAHI HORONGA WHENUA TĀTATA

Ō kōwhiringa:

Mēnā koe i whakatau ake, **Me ruku ki te moana**, kua ora koe i te parū nui, ā, ka kauparehia atu ngā kaipatu i a koe e te parū. He kōwhiringa pai!

Mēnā koe i whakatau ake, **Me kimi he āria**, ka pai pea koe ki te kitea tētahi. Hāunga ngā mōreareatanga, ka ora tonu koe i tēnei wā.

Kāhore e pai te **Karikari i te one**, te whakatau ake rānei, **Me huna ki te toka**; ka purutiti o piha i te parū. Kāhore koe i ora!

Ki te kōwhiringia he ara kē atu i ēnei - whiua te kōpae!

Ka pēhea koe ki te haria he pūrere ki tātahi ki te whakawātea atu i te parū?

6. KA PĀ TE ĀWHĀ ME TE NGARU NUI

Ō kōwhiringa:

Ehara te whakatau ake, **Me huna ki te toka**, i te kōwhiringa pai! Ka pīrori haere ngā toka me ngā ngaru, ka korotēngia koe. Kāhore koe i ora!

Mēnā koe i whakatau ake, **Me kimi he āria**, ka raru pea koe, inā hoki, ka papaki mārīka pea ngā ngaru, ka whiua ai koe ki uta. Whiua tētahi kōpae Mōrehu kia kite ai mēnā rānei koe ka ora.

Ko te whakatau ake, **Me ruku ki te moana**, koia pea te kōwhiringa pai katoa, inā hoki, ka wāhi tau ake ngā wai o reira.

Ki te kōwhiringia he ara kē atu i ēnei - whiua te kōpae!

7. TE RĀ TĪKĀKĀ ME TE HAU

Ō kōwhiringa:

Mēnā koe i whakatau ake, **Me ruku ki te moana**, e kore koe e hinga i te pākākā, heoi, nā te mahana o te wai i whakapoapoatia ai te whai ki ngā wai pāpaku. Whāia he kōwhiringa anō ināia tonu nei, kei kainga koe!

Mēnā koe i whakatau ake, **Me kimi he āria**, ka raru pea koe, inā hoki, mā te rā pea e kukū ai te tote ki te āria, nā konei ka mimiti ngā wai o tō tinana. Whiua tētahi kōpae Mōrehu kia kite ai mēnā rānei koe ka ora.

Ko ngā kōwhiringa pai pea o te katoa ko te **Karikari i te one**, ko te **Huna ki te toka**, ko te **Moe** anō hoki. Me mātua whai koe kia tiakina ngā wai o tō tinana.

Ki te kōwhiringia he ara kē atu i ēnei - whiua te kōpae!

8. E TĀMIA ANA A TĀTAHI E TE PĀTANGAROA RĀWAHO

Ō kōwhiringa:

Ki te tau mai te pātangaroa nō te raki o Te Moana Nui a Kiwa ki Aotearoa nei, kāhore kau ōna kaipatu māori. He horo rawa tana whakaputa hua - ka tae ake ki tōna 20 miriona hua i te tau. Ahakoa te aha, ka kainga e ia!

Kua raru nui koe! Kāhore hoki he āhuru mōwai - e kore, e kore, ka kainga koe! Ahakoa tō kōwhiringa, kia rua rawa ō whiu i te kōpae Mōrehu e ora tonu ai koe!

Turou Hawaiki!

Ki te kitea e koe tētahi pātangaroa hanga rerekē nei, ka whai hua pea tō whāki ake.